

ELŐSZÓ

A hagyományos paraszti világ nyelvjárási szókincsének szótára forrása az ötkötetes *Magyar néprajzi lexikon* (Főszerk.: Ortutay Gyula, Akadémiai kiadó, 1977–1982). A magyar néprajz e monumentális kézikönyve a mára szinte teljesen eltűnt magyar paraszti világot és kultúrát tárja elénk lexikonszerű feldolgozásban, mintegy 8000 címszó köré csoportosítva. A lexikon elsődleges célja, hogy címszavait leírja, a címszók jelentéseit megmagyarázza. Az öt kötetben a lexikon szerkesztői a magyarázaton túlmenően több-kevesebb rendszerességgel közlik, hogy a szócikkek élén álló vastag betűs címszónak a magyar nyelvterület egyes vidékein melyek a megfelelő tájnyelvi alakjai. Ilyen értelemben tehát a szótár öt kötetében megbújik egy tájszótár is. Ez a tájszóanyag azért érdekes, mert a néprajzszakutatók állították össze néprajztudományi szempontból. (A hagyományos nyelvjárási szótárakat a nyelvészek nyelvészeti szempontokat figyelembe véve készítették el, a nyelvészek összeállítása csak érintőlegesen tartalmazott néprajztudományi szempontokat.) Az öt kötetben elbújított tájszótárra mindeddig kevés figyelem esett, pl. a kézikönyvben való szétszórtsága miatt. *A hagyományos paraszti világ nyelvjárási szókincsének szótára* a *Magyar néprajzi lexikon*ból kigyűjtve a tájszóanyagot, most elsőként teszi azt jól kezelhetően közzé.

A hagyományos paraszti világ nyelvjárási szókincsének szótára két nagy részből áll:

1. Ábécébe sorolt szótári rész; 2. Nyelvterületi mutató: a szótári rész anyaga csoportosítva a Kárpát-medence területei szerint.

A szótári rész 4500 tájszót tartalmaz, melyek 1230 szóbokrot alkotnak.

A vastag betűs címszó kiskapitális szedésével jeleztük, hogy a szótárunkban található tájnyelvi szinonimasoroknak a *Magyar néprajzi lexikon* melyik címszava alatt található a magyarázata. Pl.:

ABORA *fn* ✧ szénatároló
szénatároló *fn* ✧ abora

Az ábécérendben egymás után következő, a szótárban egymáshoz közel kerülő címszavakat összevontuk. Pl.:

ABA, abaposztó *fn* ✧ ványolt (tömörített) gyapjúszövet

A címszavakat követően a szócikkekben magyarázatot kapnak az egyes tájszók. Pl.:

fügető *fn* ✧ a szekér és a kocsi vánkosán fekvő fa, fürgettyű

Szótárunk több esetben tartalmazza a címszó több szóból álló szókapcsolatszerű megfelelőjét is.

misling *fn* ✧ sűrűn vetett kukorica takarmánynak, tengeri misling

A magyarázat mellett a kiadvány jellemzője, hogy ábécérendben felsorolja, hogy a magyar nyelvterület egyes tájain mi a címszó megnevezése. Pl.:

üsttűrű [Székelyföld] *fn* ✧ széna- és gabonaszárításra használt ágaskaró, cselke [Erdély], csereklye [Erdély], eszrő [Kárpátalja, Szamosház], eszterő [Kárpátalja, Szamosház], esztörű [Kárpátalja, Szamosház], fentő [Erdély], oszrő [Hernád és Ung között], osztró [Hernád és Ung között], ösztörű [Kalotaszeg, Szilágy]

Szótárunk nem tartalmaz utalásokat, egy-egy tájnyelvi szinonimasor minden tagja ki van vetítve címszóként a szótárban a megfelelő ábécéhelyen, kivéve az eligazító magyarázatokat és a szókapcsolatokat.

kisbíró *fn* ✧ községi szolga, dobos, gornyik, plájás, város cselédje

dobos *fn* ✧ községi szolga, gornyik, kisbíró, plájás, város cselédje

gornyik *fn* ✧ községi szolga, dobos, kisbíró, plájás, város cselédje

plájás *fn* ✧ községi szolga, dobos, gornyik, kisbíró, város cselédje

A szótár szerves része a mutató, amely a földrajzi-tájnyelvi területek szerint adja közre a szótár anyagát. Részletek:

Göcsej

- ✧ bundamelles, elekötő, előkötő, földpiciny, görényfogó, kászli, kászó, kaszol, kásztuó, kazlu, kéregedény, mellenzű, szeg, tállu-gyökér, ümögbáttya

Nagykunság

- ◇ disznófogó, gődiny, koceta, kordé, kutya, macska, nagybőgyű

Tiszántúl

- ◇ bakó, bevágás, eperfa, gamó, kampó, kerekesrokka, lángelő, slicc, szalmahúzó, szénahúzó, szöszcsovázás, szövő, szütyő, szütyőke, vértetek

A hagyományos paraszti világ nyelvjárási szókincsének szótárát használnak forgathatják az olvasmányaik során ismeretlen tájszóval találkozók diákok, de komoly érdeklődésre számíthat a nyelvészek és néprajztudósok körében is; ugyanis a szótár magyarázó funkciója mellett igazi újdonsága, hogy ugyanannak a dolognak, cselekvésnek az egyes területeken más és más megnevezéseit szinonimaszótár-szerűen egymás mellett tárja elénk.